

"Vår skapande mångfald"
i Skåne. Ett lokalt projekt kring
Unescos rapport

Svenska Unescorådets skriftserie nr 1, 2000

**”Vår skapande mångfald”
i Skåne. Ett lokalt projekt kring
Unescos rapport**

Svenska Unescorådets skriftserie nr 1, 2000

Förord

Våren 1998 var svenska regeringen under fyra dagar värd för en mellanstatlig Unescokonferens om kultur och utveckling, *The Power of Culture*. Konferensen var en uppföljning av, och tog sin utgångspunkt i, rapporten *Our Creative Diversity (Vår skapande mångfald)*, där en världskommission redovisar sina tankar om sambanden mellan kultur och utveckling.

Fler än 2000 deltagare från mer än 130 länder deltog i konferensen, som var organiserad på ett för stora konferenser nytt sätt; parallellt med kulturministrarnas diskussion i plenum pågick ett 40-tal seminarier och workshops arrangerade av internationella frivilligorganisationer. Konferensen blev på så sätt ett fruktbart möte mellan dem som beslutar om kulturens villkor och dem som utövar kultur.

Konferensen, som antog en *Handlingsplan för kulturpolitik och utveckling – the Stockholm Action Plan*, (se litteraturlistan) har fått flera uppföljare; bl.a. i kulturministermöten i Kanada, Mexiko och i Paris och ett internationellt Unescoseminarium i Gällöfsta utanför Uppsala. Ett resultat av de krav som fördes fram på konferensen är att Unesco år 1998 gav ut en *World Culture Report*, som man hoppas blir periodiskt återkommande.

Eva Hansen har på Svenska Unescorådets uppdrag arbetat med att föra ut världskommissions rapport och konferensens resultat lokalt i Sverige och detta är hennes rapport. Litteraturhänvisningar och webbadresser finns längst bak.

”Vår skapande mångfald” i Skåne.

Av Eva Hansen

"Vi riktar denna rapport till många läsare över hela världen, alltifrån samhällsengagerade, fältarbetare, konstnärer och forskare, till regeringstjänstemän och politiker. Vi vill informera världens opinionsbildare och ge vägledning för deras politiska ställningstaganden. Vi vill med rapporten fånga uppmärksamheten hos såväl allmänheten som världens intellektuella och konstnärer".

Så lyder Javier Pérez de Cuéllars inledningsord i *Our Creative Diversity* (1995), världskommissionens rapport om sambanden mellan kultur och utveckling, som kom i svensk översättning (Vår skapande mångfald) 1996.

Som en uppföljning av rapporten inbjöd den svenska regeringen Unescos medlemsländer till en kulturministerkonferens om kulturpolitik och utveckling i Stockholm våren 1998. Konferensen fick namnet *The Power of Culture – the Intergovernmental Conference on Cultural Policies for Development*.

I samband med denna världskonferens fick jag Svenska Unescorådets uppdrag att arbeta för att rapportens och konferensens intentioner skulle bli kända lokalt. Eftersom jag, genom Kulturen, kulturhistoriska museet i Lund, arbetat med lokal kulturutveckling, föll det sig naturligt att Skåne blev utgångspunkt för arbetet.

Uppdraget har utförts med ena foten i arkivvärlden och den andra i museivärlden. Det är där jag har mina erfarenheter av kulturarbete och det är med utgångspunkt i dessa som jag skrivit denna rapport. Basen för arbetet har varit Skånes Arkivförbund i Lund – ett regionalt arkiv för föreningshistoria och lokalhistoria, och i nära samarbete med Kulturen. Arbetet kopplades till det nationella museiprojektet *Framtidstro*, eftersom Kulturens del i projektet delvis inriktades på frågeställningar i *Vår skapande mångfald* och på FNs allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Inför Unescokonferensen igångsattes ett svenskt förankringsarbete, bland annat via KULTUR i hela landet. 1997 samlades

kulturarbetare från Skåne på Kulturen i Lund för att berätta om hur man arbetar med ett levande lokalt kulturliv, med kulturutveckling istället för kulturspridning. På många håll i regionen finns sedan 1970-talet traditioner att arbeta med uppsökande verksamhet, kanske främst i Landskrona, där kulturförvaltningen har en mångårig erfarenhet av att arbeta i bostadsområden.

För ett par år sedan påbörjade även Kulturen ett arbete tillsammans med det kommunala bostadsbolaget i Lund, LKF. Arbetet resulterade bland annat i ett försök med kulturhistoriska vandringar i bostadsområden i samverkan mellan de boende och Kulturens museilärare. Projektet har dock tappat fart. För att det ska kunna utvecklas krävs långsiktighet och kontinuitet, det måste bli en del av museets basverksamhet och inte just ett 'projekt'.

Ljusdals kommun i Hälsingland är ett exempel på vad som kan göras lokalt för att integrera ett kulturellt perspektiv och tankarna i Uneskorapporten i vardagsverksamheten. När man omorganiserade kommunförvaltningen gjordes det med inspiration av *Vår skapande mångfald* och Europarådets rapport *In from the Margins*. Med rapporterna som inspiration beslutades att kulturen ska få högre status och att man ska arbeta för att kulturella värden och humanism ska genomsyra kommunens hela verksamhet.

Reaktioner

Intresse och engagemang men också avvaktande och ibland undrande attityder, är de reaktioner jag mött i mitt arbete med Unesco-rapporten. Detta förhållningssätt är begripligt. Det är inte alltid självklart att hitta kopplingarna mellan rapportens globala grepp och det vardagliga arbetet.

Det är inte FN och Unesco som ska servera lösningarna på hur kulturen på ett mer aktivt sätt kan lyftas fram som en nödvändig del i samhällets utveckling.

Rapporten behandlar många teman, så det gäller att inte låta sig förblindas eller skrämmas av rapportens globala perspektiv.

Det är inte FN och Unesco som ska servera lösningarna på hur kulturen på ett mer aktivt sätt kan lyftas fram som en nödvändig del i samhällets utveckling. Det ska vi göra själva. Genom politiska beslut, genom arbetet på kulturinstitutioner, i organisationer och föreningar. Unescorapporten och den handlingsplan som antogs i samband med ministerkonferensen är utmärkta verktyg för det.

I ett sammanhang

Att föra ut budskapen i en rapport som *Vår skapande mångfald* är inte en alldeles enkel uppgift. Min utgångspunkt har inte varit att sätta igång en mängd aktiviteter, utan att komma in i verksamheter som redan finns. Målet har varit att försöka sätta in rapporten i ett sammanhang och diskutera kulturens och kulturpolitikens roll i samhället utifrån mottagarens förutsättningar och intentioner. Jag har diskuterat med studieförbund och föreningar, bygdesamordnare, skolor, intresseorganisationer och kulturchefer. God samverkan har jag också haft med Skånes Hembygdsförbund och Skånes Bildningsförbund. I samarbete med bildningsförbundet, hembygdsförbundet och Kulturen startades till exempel en skrivkampanj kring tankar om framtiden.

I Helsingborg diskuterade man hur *Vår skapande mångfald* kan användas i målarbetet för kultur. I Härnösand anordnade kultur-nämnden ett teatercafé på temat *skapande mångfald*. Världskommissionens rapport diskuterades också på Folkrörelsernas Arkivförbunds förtroendemannakonferens 1998. En intressant kontakt är de bygdesamordnare som ingår i *Framtidsbygd* – ett utvecklingsprojekt där bland andra Region Skåne, Länsstyrelsen, Länsarbetsnämnden och ett antal skånska kommuner deltar. Målet med Framtidsbygd är att skapa ett hållbart samhälle med stark lokal demokrati genom att bygga på lokala förutsättningar. Genom projektet har bygdesamordnare utbildats som en länk mellan kommunens byalag och lokala utvecklingsgrupper, kommunala politiker och tjänstemän.

En del av mitt uppdrag har varit att anordna konferenser och seminarier kring kulturutveckling och framtidsfrågor. Ett exempel är den forskningskonferens som hölls på Kulturen hösten 1998 och som handlade om framtidstro och global etik med utgångspunkt från Unescorapporten. Ett givande idéseminarium var *Ett levande lokalt kulturliv* som hölls under Unescos ministerkonferens i ett samarbete mellan Svenska Unescorådet, KULTUR i hela landet och Folkbildningsrådet. Ett av de sex delseminarierna handlade om Förörternas kultur. Jag återkommer till det längre fram i denna skrift.

Konferenser och symposier har varit ett sätt att diskutera rapporten, att uppmana människor att presentera sina framtidsvisioner ett annat. Men framför allt har mitt arbete handlat om ständigt pågående samtal. Därför innehåller inte den här skriften en mängd avrapporteringar av projekt och verksamheter, utan snarare reflektioner kring de diskussioner jag deltagit i och de frågeställningar jag mött under arbetets gång.

Att föra samtal

"Utmaningen för mänskligheten ligger i att ta till sig nya tänkesätt, handlingsalternativ och nya metoder för att organisera sig i samhället – kort sagt ett nytt sätt att leva. I utmaningen ligger också att stödja olika utvecklingsvägar utifrån insikten att kulturella faktorer ligger till grund för den bild samhället skapar om sin egen framtid och hur de väljer att forma denna". *Vår skapande mångfald*.

Forskare om framtiden

Unescorapportens tionde kapitel slår fast behovet av tvärvetenskaplig forskning kring sambanden mellan kultur och utveckling. I boken *Tolv kommentarer*, där olika kulturpersonligheter och debattörer reflekterar över *Vår skapande mångfald*, skriver Margareta Alin, chef för Kulturen och tidigare Svenska Unescorådets ordförande, om vikten av att föra samtal, både inom folkbildningen och forskningen. Detta för att kunna ge beslutsfattarna underlag som är diskuterade och analyserade ur många olika perspektiv.

Ett sätt att skapa dialog är naturligtvis att anordna konferenser. Museiforum – ett samverkansorgan för museiutveckling där bland andra Lunds universitet, Lunds kommun och Kulturen ingår – anordnar konferenser på teman som rör museernas roll i samhället. Hösten 1998 hölls en konferens som fick namnet *Framtidstro?* Den hade sin utgångspunkt i *Vår skapande mångfald* med forskare från Lunds universitet som diskuterade global etik och kulturell mångfald utifrån skiftande perspektiv.

Som namnet avslöjar, knöt konferensen an till Nordiska museets och läns museernas projekt *Framtidstro*, som startade hösten 1999. Göran Bexell, professor i etik, diskuterade möjligheterna att förena kulturell mångfald med en global etik; Susanne Lundin, docent i etnologi, talade om genetik, genteknik och vardagsetik; Håkan Hydén, professor i rättsociologi, diskuterade hinder och möjligheter i övergången från industri- till informationssamhälle; Olav Hammer, forskare i religionshistoria, talade om New Age, vår tids

folkrörelse. Dagen avslutades och sammanfattades av Eva Österberg, professor i historia, som resonerade kring historiens nytta och vårt behov av ett 'förr'. Konferensen finns sammanställd i en rapport som kan beställas från Kulturen.

I *Kulturens årsbok 1999*, med temat tradition, utvecklar Eva Österberg sitt resonemang kring vårt behov av ett förr och historiens nytta. Hon gör också kopplingar från *Vår skapande mångfald* till hur historiker kan arbeta med frågor kring global etik och mänsklig utveckling. Bland annat, menar Eva Österberg, kan forskning kring krig och fred, generationsmotsättningar, minoriteter etc prioriteras:

”Men även andra studier kan motiveras med hjälp av Cuellars ord, nämligen analyser av allt sådant som vidgar vår kunskap om människors valmöjligheter, som lyfter fram människors val och ansvar, som presenterar och problematiserar olika kulturer i tid likaväl som i rum. Kort sagt sådan forskning som hjälper till i processen att öka våra valmöjligheter och vår mångkulturella kompetens – oavsett om vår nyfikenhet sedan riktar sig mot bönder under medeltiden eller kvinnor på 1600-talet”. *Österberg 1999*.

Eva Österberg poängterar hur viktigt det är att som historiker synliggöra mångfalden i kulturella yttringar – de

”Men även andra studier kan motiveras med hjälp av Cuellars ord,...kort sagt sådan forskning som hjälper till i processen att öka våra valmöjligheter och vår mångkulturella kompetens – oavsett om vår nyfikenhet sedan riktar sig mot bönder under medeltiden eller kvinnor på 1600-talet”.

varierande livsformerna, kontrasterna, spännvidden – och inte fastna i de dominerande mönstren: ”Det är genom insikten om hur stora motsatserna är och hur mycket av olikheter som rymdes i historiens miljöer – i tyckande, tänkande, livsformer – som vår bild av ett samhälle tar form”. *Österberg 1999*.

Vems är museet?

Som en förlängning av arbetet med *Vår skapande mångfald* arrangerade Museiforum i januari 2000 en konferens kring frågeställningen *Vems är museet?* Konferensen arrangerades i samverkan med Svenska Unescorådet, och var en inbjudan att diskutera framtida arbetsformer för museerna utifrån frågeställningar som:

Vem är det som ytterst har rätt att definiera museernas verksamhet? Hur kan vi arbeta med dialog och kulturell mångfald?

Internationellt finns en rik flora av erfarenheter kring nya metoder för museiarbete. Nederländerna och England är på många sätt föregångsländer för museer i Europa, och man arbetar på ett nydanande sätt med frågor kring etnicitet, religion, kön etc. Därför

inbjöds talare som Riet de Leeuw, tjänsteman på det holländska utbildnings- och kulturdepartementet. Hon presenterade bland annat den holländska kulturpropositionen,

Lifetimes har rönt framgångar genom sitt målmedvetna arbete tillsammans med lokalbefolkningen i Croydon, ett arbete där man prioriterar människors berättelser framför upprättandet av föremålssamlingar

där det finns en plan för hur museerna kan arbeta utifrån samhällets kulturella mångfald och utifrån en kritisk historie- och kultursyn. Från Lifetimes Museum i förorten Croydon utanför London kom research manager Angela Fussell. Lifetimes har rönt framgångar genom sitt målmedvetna arbete tillsammans med lokalbefolkningen i Croydon, ett arbete där man prioriterar människors berättelser framför upprättandet av föremålssamlingar.

Att sätta människan i centrum var också ett av de teman som diskuterades på ICOMs (International Council for Museums) konferens i Melbourne 1998: Människans centrala roll i skildringen av historien, med det mångkulturella konceptet som nyckel.

Framtidstro

I projektbeskrivningen för *Framtidstro* heter det:

”Projektet *Framtidstro* syftar till att öka förståelsen för framtidens möjligheter och begränsningar och att inspirera till debatt och positiv utveckling. Läns museerna och Nordiska museet har kommit överens om att hösten 1999 öppna var sin stor utställning, alla med temat *Framtidstro*. Museerna samverkar med massmedia, organisationer, kulturinstitutioner, studieförbund, skolor och företag. Med museiutställningarna som arena och inspirationskälla kommer varje skolklass, förening eller företag att kunna driva sitt eget framtidsprojekt”.

Det nationella museisamarbetet *Framtidstro* handlar om optimism, framtidsdebatt och handlingskraft. Den 19.9 1999 öppnade museerna sina utställningar om framtidsstro. Detta är det största nationella museiprojektet sedan *Den Svenska Historien* 1993. Kerstin Johansson, museolog och journalist, resonerar i ett nummer av DIK-Forum kring projektet:

”I det stora museiprojektet *Den Svenska Historien* utgick man ifrån människors, särskilt barn och ungdomars historielöshet, som måste avhjälpas. I det nya projektet *Framtidstro* är det den bristande framtidsoptimismen som ska förändras med historiens bistånd, lusten att påverka måste mobiliseras annars blir man ett offer för utvecklingen står det i projektbeskrivningen”.

Det är ingen lätt uppgift man tagit på sig, konstaterar Kerstin Johansson och fortsätter under rubriken *Vems framtida verklighet* med att fundera över om projektet kan bli annat än spådomskonst:

”Och de som tillåts tro och spekulera idag är oftast forskare, näringsliv och politiker – igår var det kyrka och kungamakt – och inom dessa grupper verkar stor oenighet råda om hur framtidens Sverige ska se ut. Det är kanske på sin plats att önska projektet *Framtidstro* lycka till i framtiden, och hoppas att den enskilda

människans framtidsvisioner och hopp inte försvinner in i jättestrojektets historiemaskineri". *DIK-Forum nr 10/99*.

Visst kan man dela Kerstin Johanssons farhågor. Men *Framtidstro* är också ett bra tillfälle att tillsammans med medborgarna, forskare och olika organisationer fundera över museernas framtida verksamhet. Det ger möjlighet att arbeta med såväl historia som framtidsfrågor på ett differentierat sätt där många röster blir hörda. Projektet har också en uttalad målsättning att arbeta tillsammans med skolor, med föreningar och organisationer, kort sagt med olika grupper och intressen som finns i samhället.

Vilka värden ska styra framtiden?

Arbetet med *Framtidstro* på Kulturen i Lund inspirerades av *Vår skapande mångfald*. Med hjälp av föremål från olika tider och platser ställdes frågor om framtidens samhälle och framtidens människa. Utgångspunkt för utställningen var diskussionen om en global etik och FNs allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Hur kan respekten för kulturella skillnader förenas med respekt för individens rättigheter? Vad innebär globaliseringen och den växande klyftan mellan rika och fattiga? Vad krävs för att skapa rättvisa när det gäller jordens resurser, ett ekologiskt samhälle, respekt för mänskliga rättigheter?

Detta är inga enkla frågor att arbeta med. Kulturen valde därför att göra det i dialog med andra. Etikforskare, historiker och andra forskare vid Lunds universitet knöts till projektet som samtalsparter för utställningens innehåll. Samarbeta utvecklades med organisationer, ungdomsgrupper och ideella föreningar för samtal om framtiden ur olika perspektiv.

I samband med *Framtidstro* erbjöds skolorna etiska verkstäder under namnet *Kulturens skilda världar*: enkla värderingsövningar kring livsfrågor med utgångspunkt i kulturhistorien

och deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna. Kulturens *Framtidstro* avlöstes av *2020 – unga röster i samhällsdebatten*, en utställning av ungdomsorganisationen UngKraft. Utställningen presenterade ungdomars tankar om en hållbar framtidsutveckling med teman som rättvis handel, demokrati, kretslopp, jordens befolkning och så vidare. Projektet *Framtidstro* kan ses som ett gyllene tillfälle att öppna museerna för det ideella arbete och engagemang som människor lägger ner för att delta i samhällsdebatten och påverka framtiden utifrån sina perspektiv och visioner, så som det lokala arbetet med *Vår skapande mångfald* eftersträvat.

Unga åsikter

”Kulturhistoria ska beröra det egna livet, annars kan det vara”, skriver Kulturens museielektor Eva Klang Eriksson i rapporten *Unga Kulturen* apropå tonåringar och deras ljumma intresse för museer.

Museerna har ofta vårt att nå unga, svårare idag än för 20 år sedan om man ska tro statistiken, trots alla satsningar på museipedagogik. Undersökningar har visat att existentiella frågor och praktisk verksamhet är något som skulle kunna göra museerna intressanta för unga. Kanske kan projektet *Framtidstro* lyckas med detta. Ett av målen med den stora museisatsningen är ju att engagera unga i diskussionen om hur framtiden ska se ut. ”*Barnen och de unga är framtiden – lyssna på dem!*” utropas det i en programfolder. Och visst känns det angeläget att unga människors åsikter och tankar kommer fram. Samtidigt måste vi vara klara över varför det är så viktigt att nå unga. Är det för att fostra morgondagens museibesökare eller är det något annat vi vill?

I Unescorapporten *Vår skapande mångfald* finns ett kapitel om barn och ungdom som inleds med konstaterandet att: ”I de flesta delar av världen utgör barn och unga människor majoriteten av befolkningen. Aldrig tidigare har det funnits så många människor på jorden och aldrig har andelen unga varit så stor: grovt räknat en

femtedel av världens befolkning är mellan 15 och 24 år./.../". Man fortsätter med att fråga hur samhället ska kunna motsvara deras drömmar och förväntningar?

"Många av dessa frågor kommer också att besvaras av ungdomarna själva om de ges möjlighet. Möjligheterna är stora. Trots de enorma skillnaderna i utbildning har ingen tidigare generation varit så läskunnig, så medveten om världens mångfald och så välinformerad om rådande orättvisor och konflikter som den nuvarande. Så i stället för att behandlas som passiva konsumenterna och likgiltiga betraktare av sitt eget öde, måste de få en roll och aktivt delta i arbetet med att forma sina samhällens framtid". *Vår skapande mångfald.*

"Aldrig tidigare har det funnits så många människor på jorden och aldrig har andelen unga varit så stor: grovt räknat en femtedel av världens befolkning är mellan 15 och 24 år./.../".

Vill museer och andra kulturinstitutioner vara delaktiga i den utvecklingen, måste det på allvar skapas förutsättningar för dialog om dået, nuet och framtiden. Samtidigt måste vi förlita oss

på att dessa unga som vi så gärna vill nå, har förmågan att välja själva, kanske väljer de att inte bli museibesökare, trots våra ansträngningar.

Att våga lyssna

”Man måste frigöra sig från stelbenta uppfattningar om en *nationell kultur* och lära sig att acceptera mångfalden, såväl etnisk mångfald som att individer och grupper har många slag av önskemål och behov”. *Vår skapande mångfald*.

”Först och främst har kulturell mångfald kommit för att stanna. Men bortsett från att den är oundviklig, är mångfald önskvärd även av andra skäl. För det första har mångfalden ett värde i sig som ett uttryck för människans kreativitet. För det andra behövs den med hänsyn till principerna för rättvisa, mänskliga rättigheter och självbestämmande. För det tredje kan den i likhet med den biologiska mångfalden hjälpa mänskligheten att anpassa sig till världens begränsade miljöresurser. Det finns här en koppling mellan mångfald och bärkraftig utveckling. För det fjärde behövs den för att motverka politiskt och ekonomiskt beroende och förtryck. För det femte finns det ett estetiskt värde i att ha tillgång till ett utbud av olika kulturer. För det sjätte är mångfald stimulerande för intellektet. Och för det sjunde kan den utgöra en källa till kunskaper och erfarenheter om bra och nyttiga sätt att göra saker”. *World Culture Report*.

Två citat från två dokument, citat som också handlar om konsten att våga lyssna. Om vi inte vågar lyssna kommer vi aldrig att kunna arbeta med mångfalden, kanske inte ens upptäcka den. Vill man arbeta med den vida definitionen av kultur och med mångfalden måste man låta människors egna erfarenheter och världsbilder – det självupplevda – få större betydelse, genom att ta fasta på människors tankar om sin verklighet: Tankar som ser olika ut beroende på vem man är, vilken fas i livet man befinner sig i, vilken grupp eller vilka grupper man definierar sig med och så vidare.

På Unescos ministerkonferens lyssnade jag på Chris Torch, konstnärlig ledare för Intercult, som menade att om man tar publikens önskemål på allvar – om man verkligen lyssnar – så måste man också vara beredd att göra om hela den kulturella verksamheten

från grunden. Chris Torch menade att konsten att fånga en ny publik kanske inte handlar om ny publik, utan om nya konstster och nya kulturuttryck.

"En vidare syn på skapandet skulle också minska betydelsen av de officiella ställningstagandena om vad som är, eller inte är konst, och vem konsten tillhör".

En viktig förutsättning för det vida kulturbegrepp som Unescorapporten står för, är att man alltid måste vara lyhörd för de många olika kulturuttryck och livsstilar som finns i samhället:

"En vidare syn på skapandet skulle också minska betydelsen av de officiella ställningstagandena om vad som är, eller inte är konst, och vem konsten tillhör. /.../.

Alla människor har nu som tidigare behov av att förmedla erfarenheter, förhoppningar och farhågor. Det finns många lokala initiativ, framförallt i Afrika och Latinamerika, som hjälper människor att göra detta utan att de funderar över om det de håller på med är konst eller ens kreativt. /.../". *Vår skapande mångfald.*

Det är också viktigt att kvalitetsbedömningar tillåts göras av aktörerna själva, annars finns en risk att engagemanget går förlorat. Kanske kan man föra in flera olika aspekter när man diskuterar kvalitetsbegreppet: Vem eller vilka det är som ska definiera vad kvalitet är, i vilka sammanhang och för vilka syften? Vem eller vilka ska ha tolkningsföreträdet? Kanske är det inte alltid kulturinstitutionerna.

Vår skapande mångfald i praktiken

I kulturlivet har det funnits – och finns fortfarande – en ambition att fostra människor till samma kulturvanor som kulturarbetarna företräder: ”Kulturlivet har ärvt en spridningsfilosofi och ett fosterrnit från den tid då kulturpolitik var nånting nytt”, skriver arbetsgruppen KULTUR i hela landet i rapporten över sin verksamhet:

”I all kulturförmedling finns – och ska finnas – ett inslag av missionerande. De besjälades engagemang smittar av sig på de ännu likgiltiga. Men som enda tanke-system är distribueringsfilosofin och fostrarattityden otillräcklig. För övrigt är inte alla offentliga kulturarbetare längre överens om vad som är god kultur. Medierna och den invandrande kulturen har skapat en mångfald som ingen helt kan överblicka”. *Alltid kulturår.*

Den skapande mångfalden kan naturligtvis inte styras av kulturinstitutionerna.

Den ska inte uppfinnas, utan upptäckas och göras synlig. Ett sätt att göra det är att

inte vara rädd för det oväntade: ”att delta i en process vars slutresultat inte går att förutsäga måste vara en central del av den skapande mångfalden”, som någon sa under ministerkonferensen i Stockholm. Det finns därför inget färdigt koncept eller facit för arbetet och slutresultatet. Om kulturen ska få en tyngre roll i samhällslivet, som är en av grundteserna i Unescorapporten, så måste vi som arbetar med kultur vara både sändare och mottagare av kunskaper och erfarenheter.

”I all kulturförmedling finns – och ska finnas – ett inslag av missionerande. De besjälades engagemang smittar av sig på de ännu likgiltiga. Men som enda tanke-system är distribueringsfilosofin och fostrarattityden otillräcklig”.

Människors berättelser – ett kulturarv

"Vi har fått ärva en rikedom av såväl materiella som icke-materiella kulturella tillgångar som förkroppsligar det kollektiva minnet i samhällen världen över och stärker identitetskänslan i tider av osäkerhet. Det ansvar vi tagit för dessa rikedomar har i första hand gällt den byggda miljön och har lett till att vi byggt museer och inrättat museisamlingar. Det icke materiella kulturarvet har inte klarat sig lika bra". *Vår skapande mångfald*.

Den enda som kan definiera ditt kulturarv är du själv. Låt ingen annan göra det åt dig! Så sa Gregory Ashworth, professor i stadsplanering vid universitetet i Groningen, Holland, på en konferens som KTH och Södertörns sommaruniversitet anordnade i Stockholm sommaren 1998. Ashworth menar att kriterierna för kulturarv borde bedömas av de boende på en ort, inte av staten eller av experter på olika institutioner.

"Den enda som kan definiera ditt kulturarv är du själv. Låt ingen annan göra det åt dig!"

Gregory Ashworth syftade på den byggda miljön, men hans ord fungerar lika bra när man talar om ett annat kulturarv, nämligen människors egna berättelser. Det själv-

upplevda, minnen, dialekter, världsbilder och uppfattningar. Många museer och arkiv i bland annat England arbetar med detta inom oral history-traditionen, och i Unescokonferensens rekommendationer till medlemsländerna ingår också frågan om: "*att stärka skyddet av kulturarvet i alla dess former*". För att göra det, måste vi också veta vilka kulturarv det handlar om.

Förorterernas kultur

Ett av delseminarierna som anordnades under seminariet Ett levande lokalt kulturliv på Unescokonferensen handlade om förortskultur. En av deltagarna var etnologen Per-Markku Ristilampi, som skrivit en avhandling om miljonprogramsförorten Rosengård i

Malmö. Per-Markku Ristilammi talade bland annat om nödvändigheten av att studera förörternas historia:

”Förorterna har funnits så länge och varit hembygder för många generationer av ungdomar. Därför är det dags att erkänna dem som hembygder också och skapa historia kring dem. Och här kan kulturarbetare ute i förorterna hjälpa till på åtminstone två sätt som hänger samman med varandra, genom minnesarbete och identitetsarbete”. *Ett levande lokalt kulturliv.*

Det borde byggas hembygds museer i förorterna, slog Per-Markku Ristilammi fast. Hembygds museer borde finnas där hembygder finns – oavsett om det är på landsbygden eller i förorten.

Hembygds museer borde finnas där hembygder finns – oavsett om det är på landsbygden eller i förorten.

Elisabeth Högdahl, doktorand i etnologi, talade om hur berättelser om förorten tar form, ur svenskt och ur sydafrikanskt perspektiv. I Kapstaden hade Elisabeth

Högdahl konfronterats med en helt annan typ av förorter än i Sverige. Förorter – Townships – skapade för att skilja svarta från vita. District Six-museet startades 1994 för att belysa tvångsflyttningarna av den svarta befolkningen under apartheidtiden. Och här är människors berättelser och minnen det centrala temat. Elisabeth Högdahl pekade på möjligheterna att i de geografiskt, kulturellt och politiskt så olika städerna Malmö och Kapstaden, ändå hitta det som ter sig likadant: Människors funderingar och berättelser kring staden, om problem, men också om idealen kring den goda staden.

Det som alla tryckte på under seminariet var nödvändigheten av att se och lyfta fram mångfalden, den etniska och den kulturella: att lyssna, att respektera och inte definiera någonting – i det här fallet förorten, dess invånare och dess kulturuttryck – som *det andra*, som mindre värt: ”Jag tror att vi ska akta oss för att stänga in förorterna i ett slags pipelines märkta som gettoproblem utan mer se

de kulturella nydaningarna som uttryck och tecken på den transformering av Sverige till en internationell och mångkulturell plats i världen. Det är bästa sättet att möta framtiden". Leif Magnusson, Mångkulturellt centrum. *Ett levande lokalt kulturliv*.

För framtidens kultur tror jag det är viktigt att ta fasta på människors tankar om sin verklighet, att våga vara öppen även för det som kanske känns främmande.

Jag citerar etnologen

Elisabeth Högdahl:

"Med anledning av den här konferensens tema och hur vi utvecklar ett levande kulturliv förefaller det värdefullt att söka sig utanför det invanda och kända eller det som vid första anblicken ter sig uppenbart lätt att jämföra. Att skapa ett flöde över gränser och söka det som förenar i sammanhang som kan verka väldigt olika är ett bra verktyg". *Ett levande lokalt kulturliv*.

"Jag tror att vi ska akta oss för att stänga in förorterna i ett slags pipelines märkta som gettoproblem utan mer se de kulturella nydaningarna som uttryck och tecken på den transformering av Sverige till en internationell och mångkulturell plats i världen".

Tankar om framtiden

Skånes Arkivförbund samlar in människors egna minnen och tankar för att fånga deras vardag och för att lyfta fram det individuella och självupplevda: kvinnominnen, minnen från andra världskriget och minnen kring den skånska järnvägen. För närvarande pågår insamlingar om 1970-talet och tankar kring tro. En insamling kring invandrarminnen gjordes för ett par år sedan. Flera av insamlingarna finns sammanställda i bokform.

En ingång i arbetet med förankring av *Vår skapande mångfald* var att diskutera synen på framtiden. Arkivförbundet gjorde i samverkan med Kulturen, Skånes Bildningsförbund och Skånes Hembygdsförbund en insamling av människors egna tankar om framtiden. Projektet vände sig både till privatpersoner och till före-

ningar och studieförbund. Man kunde skriva helt fritt om drömmar och förhoppningar eller farhågor och rädslor, eller med inspiration av teman som arbetsliv och fritid, miljö, hur man vill att framtidens kultur ska se ut, etik och moral, jämställdhet och så vidare. Insamlingen resulterade i ett 60-tal berättelser och tankar om framtiden, vilket är ett något sämre resultat än de tidigare insamlingarna, som var inriktade på personliga minnen, på dåtid istället för framtid.

”Framtiden är 935 tevekanaler. Eller en snäll fru som bakar goda kakor. Tredje världskriget eller ett fredsregn över jorden. Eller kanske teknik och snabba förflyttningar med hjälp av broar, tunnlar, elbilar och rymdskepp”.

Framtiden är 935 tevekanaler. Eller en snäll fru som bakar goda kakor. Tredje världskriget eller ett fredsregn över jorden. Eller kanske teknik och snabba förflyttningar med hjälp av broar, tunnlar, elbilar och rymdskepp. Arkivförbundet erbjöd även elever från grundskola och gymnasium att fundera kring framtiden. Ungefär 200 berättelser och teckningar från elever i Lund, Malmö, Oxie och Landskrona kom in till arkivet.

Berättelserna och teckningarna spänner över ett brett fält: från verklighetsförankrade och ganska traditionella berättelser om ett framtida vuxenliv, till fantasifulla science fiction-inspirerade framtidsvisioner. Farhågor och funderingar kring miljöförstöring, krig och orättvisor är ett vanligt tema, både hos de yngre barnen och hos gymnasieeleverna. Materialet har bland annat använts i en rapport om ungdomspedagogik vid Malmö Högskola. I rapporten har man till exempel tittat på de traditionella könsroller och det globala perspektiv som många av berättelserna ger uttryck för. Ett urval presenteras nedan.

Det ska vara bättre miljö och inga krig, inga tjuvar som snattar från andra människor. Dom här punkterna tycker jag är viktiga:

- * Alla ska vara snälla mot varandra.
- * Inga krig.
- * Alla har rätt att leva i en bra miljö.
- * Varje barn har rätt till ett namn och en nationalitet.
- * Alla har rätt till vård.

Robin, årskurs 3

När jag blir stor ska jag försöka göra en tidsmaskin.
Det ska bli förbjudet att kriga.
FN ska vara mycket populärare.
Miljön skulle vara bättre.
Alla barn i andra länder skulle få pengar till mat och skola. Jag ska köpa en bil.
Bilar ska inte släppa ut så mycket avgaser.
Jag ska försöka ändra på allt som är fel.

Julia, årskurs 3.

När jag är 22 år så ska jag bli MIF-målvakt och tjäna 30 miljoner och då är jag miljonär. Sen åker jag till USA och blir målvakt i Detroit Red Wings. Jag vill bli världens bästa målvakt.

Marcel, årskurs 3

Jag önskar att en stjärna skulle falla. Att jag bor i Sverige. Att jag skulle få en pojkvän. Att vi skulle få barn. Att det skulle vara fred på jorden. Att jag skulle resa jorden runt. Att träffa gamla kompisar. Att mina barn ska få gå i skola. Att jag får ett jobb. Att jag får en häst. Att jag ska träffa mina kusiner. Att jag skulle få vara med i teve. Att alla tjuvar skulle få ett jobb. Att det skulle vara fler nyheter på teve. Att alla skulle vara snälla mot varandra och inte slåss och sparkas på varandra. Att jag skulle bli sångerska. Att det inte var många olyckor. Att allt orättvist ska bli bra.

Linda, årskurs 3

FRAMTID

On.

Bildskärm knastrar.

'Välkommen till framtiden, användare'.

Blandade kort.

Ny giv.

Dubbelklick.

Övervakningskamera iakttar.

Fort! En Big Mac&Co.

Tåg anländer i tid till perrong.

Zoomar in.

Plastkort i springa.

Leende på läppar.

Ansvar som konsument taget.

Ensamt barn gråter.

Syntetiskt material.

Bilköer på motorvägen.

Paraboler riktade mot skyn.

Folk är medvetna men bryr sig ej.

Skänk en slant för själslig frid.

Dubbelklick.

Zoomar ut.

Det är min tur nu.

Off.

David, naturvetenskaplig linje, årskurs 2

Vid 50 års åldern ska jag ha varit gift två gånger och ska ha tre barn, två pojkar och en flicka. Mina barn och min man ska vara högt utbildade. Min man ska vara doktor. Vi ska bo i Italien i en stor villa nära stranden. Världen kommer inte att se ut som den gör idag. Det kommer att finnas en robot i varje hem och de ska sköta hushållsarbete t ex diska, städa, laga mat. Förutom att ha en robot så ska man ha en annan maskin som gör att man ser yngre, smalare eller snyggare ut. Det kommer att finnas många nya maskiner som t ex en drömmaskin där man får fantisera hur mycket som helst och det ska kännas verkligt. Alla sorters människor ska få leva det goda livet man har önskat.

anonym, årskurs 9

Ny kulturpolitik?

"Om man som kommissionen anser kulturen som grunden för all utveckling måste kulturpolitiken breddas avsevärt och omfatta frågor om krig och fred, om demokratins förutsättningar och jämställdhet mellan kvinnor och män. Grundprincipen för all kulturpolitik bör vara att odla respekt för alla kulturer som tolererar varandra. Respekt är mer än tolerans eftersom det förutsätter en positiv inställning till andra människor och deras kultur. Kulturella rättigheter anses numera tillhöra de mänskliga rättigheterna".

Vår skapande mångfald.

Det vida kulturbegreppet är den självklara utgångspunkten i världskommissionens rapport:

"Respekt är mer än tolerans eftersom det förutsätter en positiv inställning till andra människor och deras kultur".

"Ett lands kultur är varken statisk eller oföränderlig. Den befinner sig tvärtom i ständig omvandling, påverkas av och påverkar andra kulturer, antingen genom fritt utbyte och spridning eller genom konflikter, våld och förtryck. Ett lands kultur speglar därför dess historia, seder och bruk, institutioner och attityder, dess sociala mobilitet, konflikter och strävanden, och hur den politiska makten tar sig uttryck såväl inom landet som världen i stort".

Vår skapande mångfald.

Hela rapporten liksom den handlingsplan för kulturpolitik som antogs vid ministerkonferensen, präglas av synsättet att kultur är människans hela livssituation. Detta är i många sammanhang självklart, men inte oproblematiskt. En kritik mot rapporten och handlingsplanen har också varit att det vida kulturbegreppet inte problematiseras.

Kulturjournalisten Cecilia Bornäs skriver i en kommentar till handlingsplanen:

"Kommissionens medlemmar erkänner visserligen att det kan finnas en motsättning mellan mänskliga rättigheter och vissa

traditioner och de hymlar inte om vilket av alternativen de i så fall vill ge företräde. Men spänningen mellan konsten och alla sorters traditioner – även de mest harmlösa – diskuterar de aldrig på allvar. Därför kan de fortsätta att använda begreppet kultur i samma andetag som de nämner trygghet och sinnesro. /.../. Den (handlingsplanen) problematiserar aldrig den vida definitionen av kultur. När den talar om de skapande människorna så är det för att säga att hon bidrar till att stärka identitetskänslan. Också här återfinns tron på kulturen som något av ett lyckopiller, något som gör människan trygg och harmonisk, möjligen också lite mer kreativ så att hon lättare kan lösa problem”.

Kulturpolitik för utveckling.

Det är lätt att tala om det vida kulturbegreppet, men svårare att realisera det i kulturarbetet och i kulturpolitiken. Kulturminister Marita Ulvskog menar i boken *Tolv kommentarer* att vi måste fortsätta leva med två kulturbegrepp, det vida, antropologiska och det snäva som i princip innefattar konstarterna som en grundpelare i kulturpolitiken. En grundpelare som bland andra museerna varit med om att skapa:

Det är lätt att tala om det vida kulturbegreppet, men svårare att realisera det i kulturarbetet och i kulturpolitiken.

”Museerna har kommit att spela en viktig roll för definitionen av kulturbegreppets olika innebörder genom att skapa mer eller mindre uttalade värdesystem för tolkningen av detta begrepp. Samtidigt som museerna själva bidrar till den mytskapande processen, kan de granska och ifrågasätta obelagda traditioner, snedvridna myter och vedertagna sanningar”.

Vår skapande mångfald.

Hur det än blir med den saken, så är rapporten *Vår skapande mångfald* viktig, eftersom den tar ett så tydligt avstamp i en kultursyn som ger kulturen en tydlig roll och en viktig position i samhällsutvecklingen.

"Vad händer om de som vi ser som våra målgrupper inte vill det vi vill? Vad händer om vi inte gillar eller klarar av det som de vill ha av oss?"

En av Unescokonferensens slutsatser är att det offentliga och privata, folkrörelser och frivilligorganisationer tillsammans måste ta ansvar för framtidens kulturpolitik och hitta

former för samverkan. Goda exempel finns, både i Sverige och internationellt. Visionen för framtidens kultur borde vara att olika grupper i samhället får möjlighet att aktivt delta i kulturinstitutionernas verksamhet.

"Att alla ska kunna göra sig hörda och att vi ska lära oss att lyssna på varann – det är ingen dålig kulturpolitisk målsättning", skriver KULTUR i hela landet i sin avrapportering 1999. Frågan är hur långt vi är villiga att sträcka oss för att göra det?

Hur mycket kan vi – vill vi – förändra? Vem ställer kraven?

Mel Jennings från A.R.T.S (Administration, Reserach, Training, Services) i London pekade under Unescokonferensen på just den frågan. Vad händer om de som vi ser som våra målgrupper inte vill det vi vill? Vad händer om vi inte gillar eller klarar av det som de vill ha av oss?

Det är många som efter rapporten och konferensen påpekat att kulturpolitiken måste förändras. Man kan bara instämma med museichef Margareta Alin i uppfattningen att förändringen måste börja inom oss själva. Vi som arbetar inom kulturinstitutionerna måste våga ompröva våra uppfattningar och arbetsmetoder.

Webbadresser

Handlingsplanen från kulturministerkonferensen i Stockholm 1998, *The Power of Culture* finns på Svenska Unescorådets hemsida www.unesco-sweden.org

Unescos hemsida: www.unesco.org. För information om kultur se under ”programmes”.

Litteratur och källor

Alltid kulturår (1999), Rapport och kommentarer från arbetsgruppen KULTUR i hela landet. Stockholm. Kan beställas på: order@faktainfo.se. ISBN-nummer 91-630-8124-5

Framtid och drömmar. Lyxliv utomlands eller ett kort liv på mars? Bondesson, Angelica & Sandberg Yvonne (1999). En studie i ungdomars framtidsvisioner av idag. Projektarbete, Ungdoms-pedagogik i modern tid. Malmö Högskola.

Den väljande människan – önskedröm eller möjlighet? Bornäs, Cecilia, (1998) om Världsrapporten om kultur 1998 – kultur, kreativitet och marknaden. Broschyr framtagen till Bok och Biblioteksmässan 1998, finns på www.unesco-sweden.org

Ett levande lokalt kulturliv (1998)
Rapport från seminarium i anslutning till Unescos ministerkonferens i Stockholm, anordnat av Svenska Unescorådet, Folkbildningsrådet och KULTUR i hela landet. Kan beställas via kulturdepartementet, tel 08 405 10 00.

Framtidstro (1998)
Länsmuseernas och Nordiska museets sam-verkansprojekt för att bidra till ökad handlingskraft, optimism och framtidsdebatt i Sverige. Projektbeskrivning. Kan beställas via Framtidssekretariatet, Nordiska museet, tel 08 - 519 56 006. Finns även på www.framtidstro.org

Framtidstro? (1998)

Dokumentation av Museiforums konferens med utgångspunkt i Vår skapande mångfald, 8.10 1998. Kulturen i Lund (stencil).

Förflutna framtidsvisioner ger perspektiv på nuet.

Johansson, Kerstin (1999), Vetenskapsseminarier inför Framtidstro. Artikel publicerad i DIK-Forum nr 9/99.

I kölvattnet på Den Svenska Historien.

Johansson, Kerstin (1999), Artikel publicerad i DIK-Forum nr 10/99.

Unga Kulturen

Klang Eriksson, Eva (1999), Projektplan och diskussionsunderlag (internt). Kulturen i Lund.

Kulturens Framtidstro (1999)

Utställningskatalog, red. Anna Landberg.

Kulturpolitik för utveckling (1998), *Handlingsplan antagen vid Unescokonferensen i Stockholm.*

Svenska Unescorådets skriftserie nr 3/1999. Kan beställas på www.unesco-sweden.org eller via fax 08 411 04 70

Sammandrag av Vår skapande mångfald (1996)

Rapport från Världskommissionen för kultur och utveckling. Svenska Unesco-rådets skriftserie nr 3, 1996. Kan beställas på www.unesco-sweden.org eller via fax 08 411 04 70

Tolv kommentarer (1997), Om kulturens roll och roller.

Kommentarer i anledning av en världskommissions rapport. Red. Bengt Göransson. KULTUR i hela landet och Svenska Unescorådet. Norstedts tryckeri, Stockholm. Kan beställas från Specialdistribution på tel 08 795 23 60, fax 08 760 58 95, e-post order@special.lagerhus.se

Vår skapande mångfald (1996), Rapport från världskommissionen för kultur och utveckling.

Norstedts tryckeri, Stockholm. Kan beställas från Specialdistribution på tel 08 795 23 60, fax 08 760 58 95, e-post order@special.lagerhus.se

Världsrapport om kultur 1998 – kultur, kreativitet och marknaden. Unesco.

Sammanfattning på svenska av World Culture Report 1998.

Sammanfattningen finns på www.unesco-sweden.org

Världsrapporten i sin helhet finns inte översatt till svenska.

Historiens nytta.

Österberg, Eva (1999), Om vårt behov av förr. I: Landberg, A (red): Perspektiv på traditionen. Kulturens årsbok 1999. Kan beställas via Kulturen, tel 046 350 400.

Kulturens årsbok 1999

Se ovan: Historiens nytta.

World Culture Report - culture, creativity and the market.

Kan beställas från Specialdistribution på tel 08 795 23 60, fax 08 760 58 95, e-post order@special.lagerhus.se

Our Creative Diversity

Rapport från the World Commission on Culture and Development.

Kan beställas på www.unesco.org under "publications" (på svenska under titeln *Vår skapande mångfald* - se ovan)

Arkivmaterial

Insamling: Tankar om framtiden 1998/99. Skånes Arkivförbund, Lund.

Unesco är Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap, kultur/kommunikation (medier)

- Unescos mål är att bidra till fred och säkerhet genom internationellt samarbete inom utbildning, vetenskap, kultur och kommunikation.
- Unesco grundades år 1945, har 186 medlemsländer och högkvarter i Paris. Sverige blev medlem år 1950.

Mer information om Unesco: www.unesco.org

Svenska Unescorådet

Svenska Unescorådet främjar Unescos verksamhet i Sverige, stödjer svenska insatser, samordnar de viktigaste nationella organen (myndigheter, organisationer m. fl.) inom Unescos verksamhetsområden samt informerar om Unesco.

**Mer information om Svenska Unescorådet:
www.unesco-sweden.org**

**Svenska Unescorådet, Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm, tel: 08 - 405 10 00, fax: 08 - 411 04 70
e-postadress: swe-nat-com.unesco@education.ministry.se**

Svenska Unescorådets skriftserie kan beställas kostnadsfritt, även i klassuppsättningar, på adresserna ovan eller på hemsidan.

ISSN 0348-8705

Tryckt av

REGERINGSKANSLIETS GRAFISKA SERVICE

Stockholm 2000